

Populacja obsługiwana. O granicach obecności

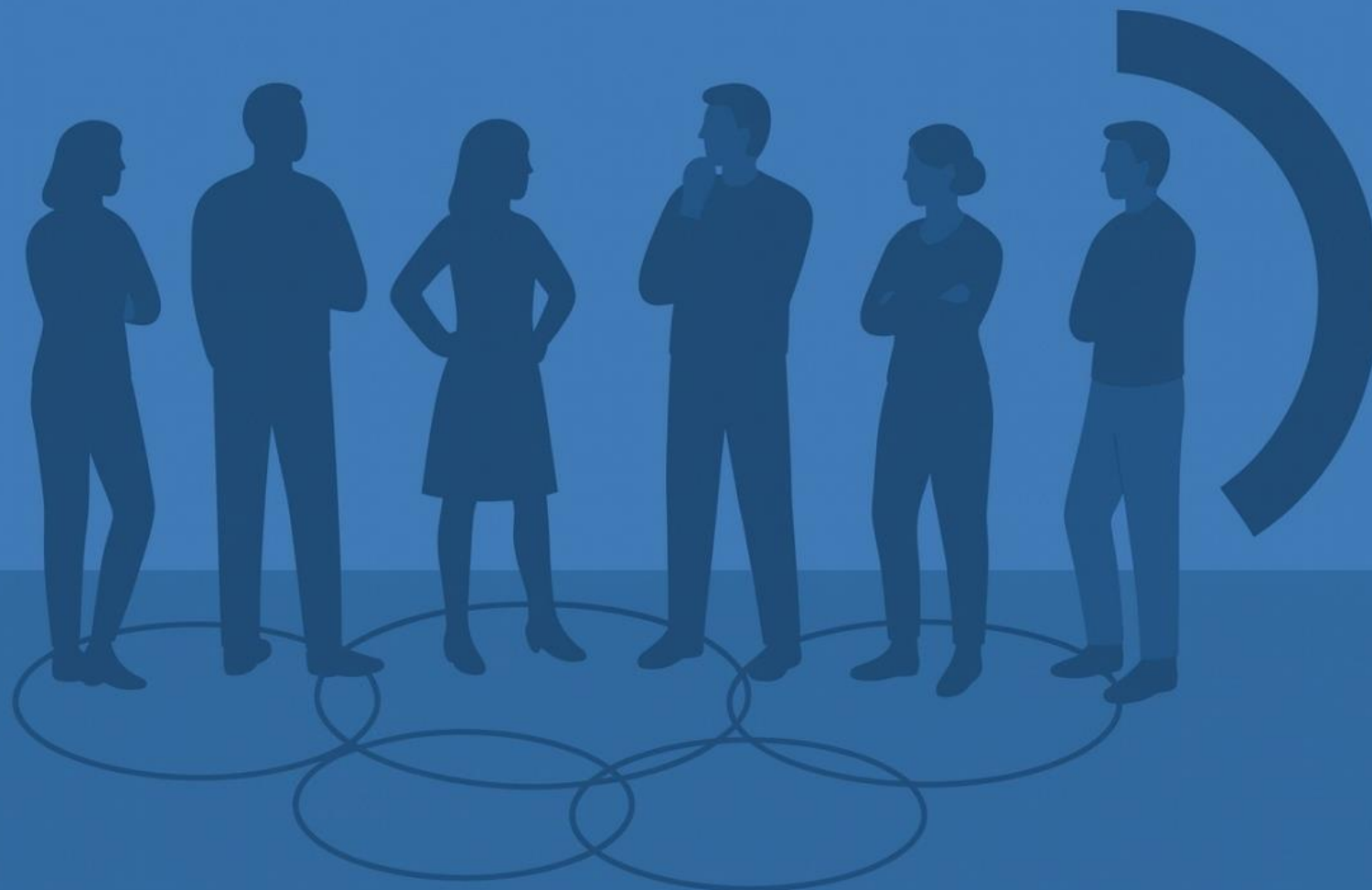
ALDONA ZAWAŁKIEWICZ
Biuro ZG SBP

Biblioteki w liczbach i standardach
– skuteczność, międzynarodowe konteksty i nowe perspektywy badań
05.09.2025

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

Analiza Funkcjonowania Bibliotek
Dofinansowano ze środków
Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Same dane nie wystarczą?

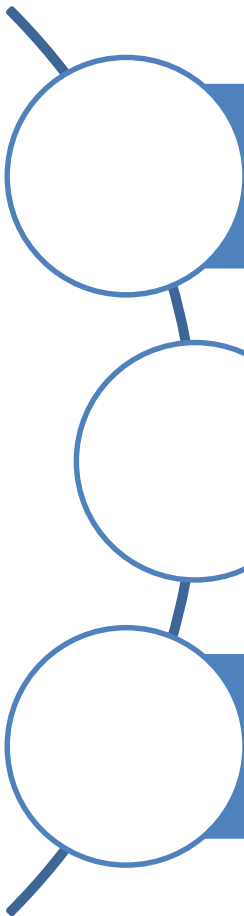
GUS

- Liczby i sprawozdawczość
- Statystyka
- Użytkownik „w liczbie”

AFB

- Dane + wskaźniki + interpretacja
- Wiedza (miary porównywalne)
- Użytkownik + granica obecności

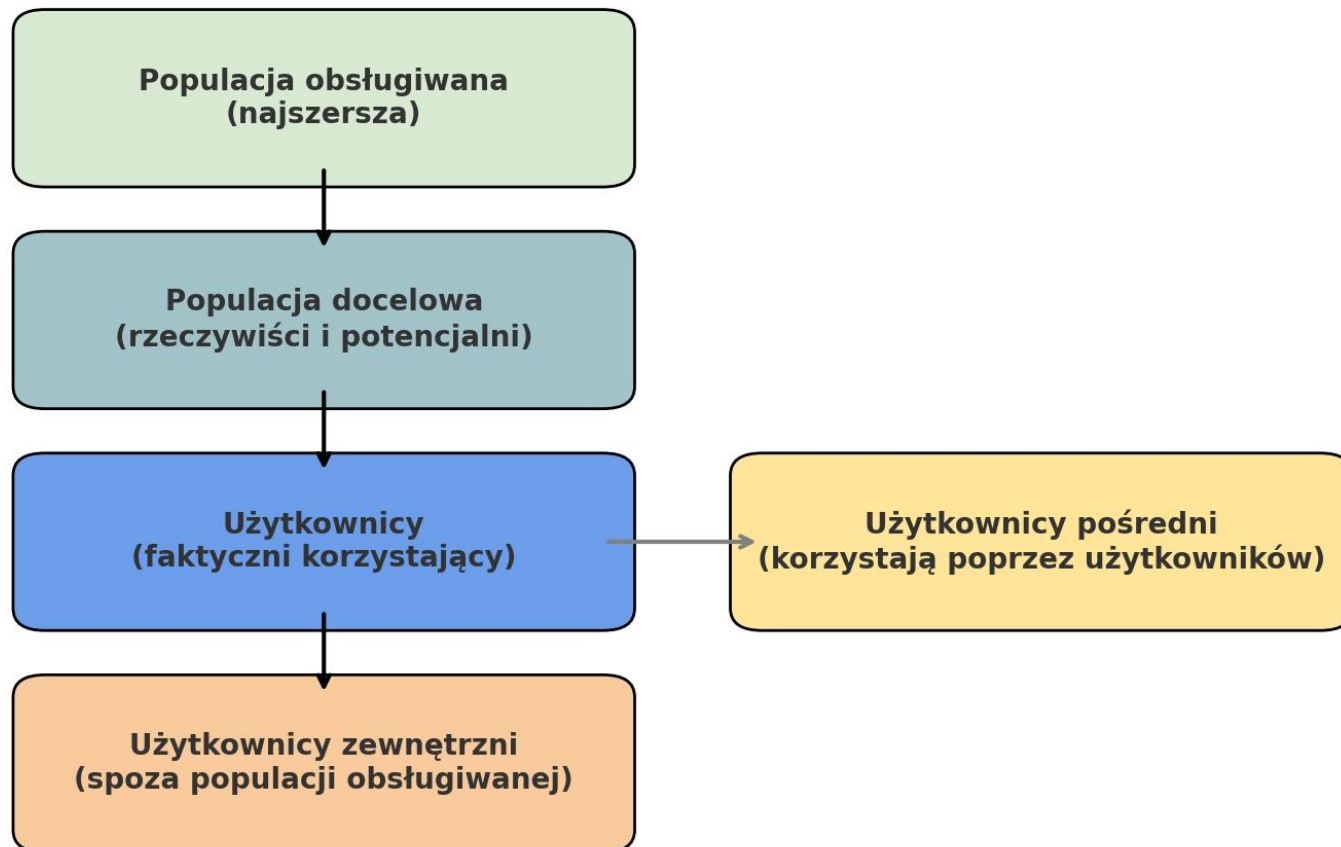
Normy PN-ISO

PN-ISO 11620:2017-11 -Informacja i dokumentacja
- **Wskaźniki funkcjonalności bibliotek**

PN-ISO 2789:2016-04 -Informacja i dokumentacja
- **Międzynarodowa statystyka biblioteczna**

PN-ISO 16439:2019 - 11 - Informacja i dokumentacja
- **Metody i procedury oceny wpływu bibliotek**

Populacja obsługiwana i docelowa

	Definicja wg norm	Analiza Funkcjonowania Bibliotek		
		publiczne	naukowe	pedagogiczne
Populacja obsługiwana	ISO 11620: liczba osób, którym biblioteka ma obowiązek świadczyć usługi	Liczba mieszkańców (dane GUS)	Studenci i pracownicy uczelni (także słuchacze podyplomowi)	Nauczyciele w rejonie działania biblioteki
	ISO 2789: określona liczba osób, dla których założono bibliotekę			
	ISO 16439: jw.			
Populacja docelowa	ISO 11620/2789/16439: grupy rzeczywistych i potencjalnych użytkowników	Zarejestrowani mieszkańcy	Studenci stacjonarni, niestacjonarni, podyplomowi, pracownicy	Nauczyciele zatrudnieni w placówkach oświatowych

Użytkownik

Definicja wg norm	Analiza Funkcjonowania Bibliotek		
	publiczne	naukowe	pedagogiczne
ISO 11620/2789/16439: odbiorca usług bibliotecznych	Zarejestrowany / przerejestrowany w roku sprawozdawczym	Osoba z aktywnym kontem i ważną kartą na koniec roku	Nauczyciel, który wypożyczył ≥ 1 pozycję; inni zarejestrowani

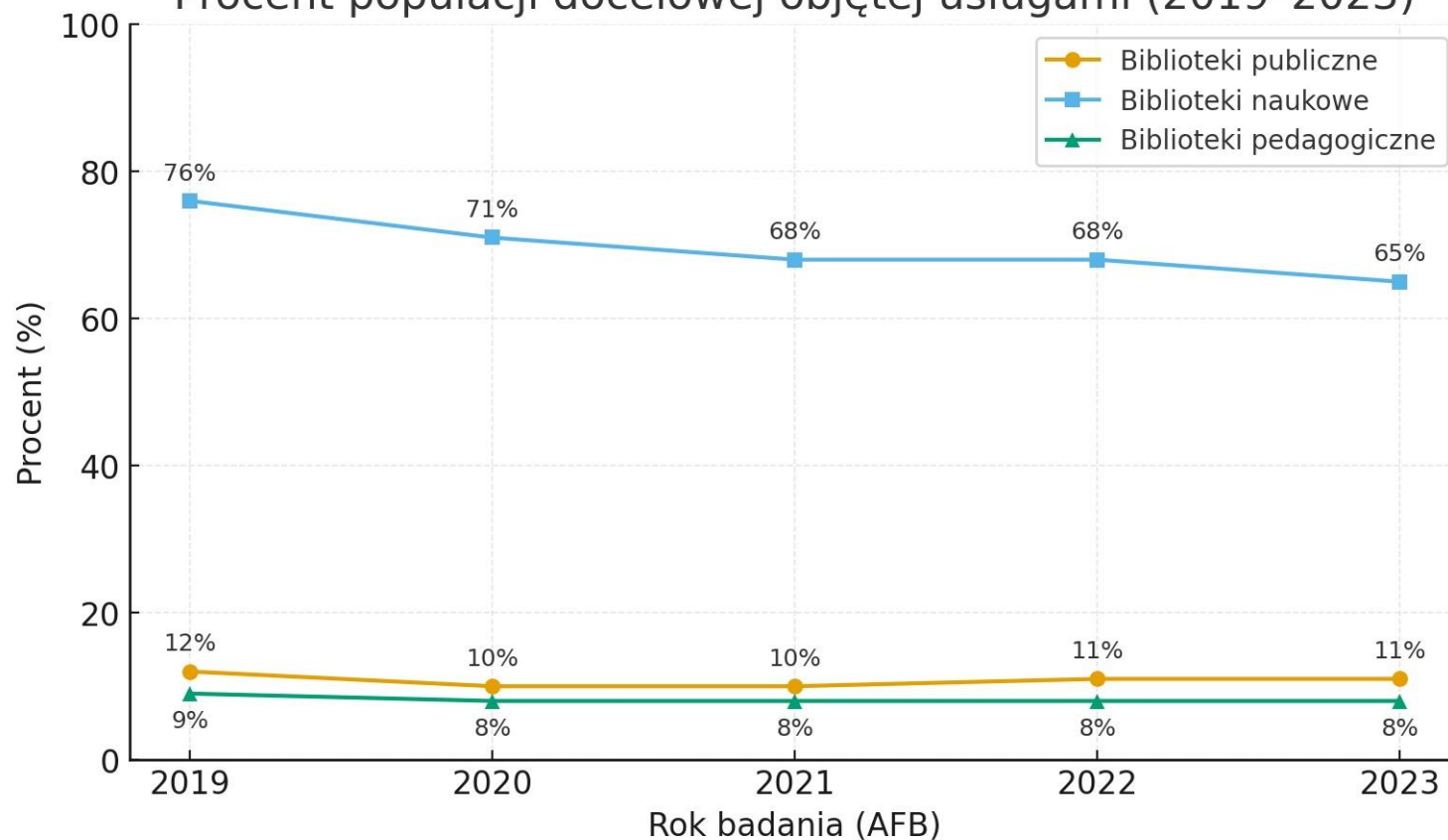

Procent populacji docelowej objętej usługami

Definicja wg norm	Analiza Funkcjonowania Bibliotek		
	publiczne	naukowe	pedagogiczne
ISO 11620: % populacji docelowej objętej usługami	% mieszkańców zarejestrowanych	% potencjalnych użytkowników (studentów i pracowników)	% nauczycieli-użytkowników jako procent nauczycieli w rejonie

Procent populacji docelowej objętej usługami (2019-2023)

Wskaźnik: Procent użytkowników zewnętrznych

Analiza Funkcjonowania Bibliotek

publiczne	naukowe	pedagogiczne
---	Zarejestrowani użytkownicy spoza uczelni jako procent zarejestrowanych użytkowników	Liczba użytkowników zewnętrznych czyli zarejestrowanych (lub przerejestrowanych) w bibliotece osób (oprócz nauczycieli i studentów), które wypożyczyły co najmniej jedną pozycję w okresie sprawozdawczym

Co cieszy / uspokaja / niepokoi

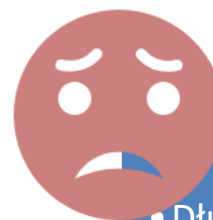
Cieszy

- Stabilność
- Wzrost użytkowników zewnętrznych
- Każdy wzrost wskaźnika

Uspokaja

- Wierność stałych grup
- Małe spadki
- Czynniki zewnętrzne

Niepokoi

- Długotrwałe spadki
- Niski punkt wyjścia
- Brak badań użytkowników

Użytkownik pośredni w normach – implikacje dla AFB

PN-ISO 2789:2022

- Definicja: **osoba niezarejestrowana, korzystająca za pośrednictwem użytkownika bezpośredniego**
- → poszerza granicę obecności, np. dziecko, któremu rodzic wypożycza książki, uczniowie korzystający z materiałów wypożyczonych przez nauczyciela

PN-ISO 11620:2023

- Definicja: **użytkownik pośredni uwzględniany we wskaźniku dotarcia do populacji**
- → pytania ankietowe do użytkowników bezpośrednich („Czy korzystałeś dla kogoś innego?”) pozwalają oszacować ukrytą grupę odbiorców

Wskaźnik dotarcia do populacji - propozycja z ISO 11620 - 2023

$$\text{Wskaźnik dotarcia} = (A + B) / C \times 100$$

gdzie:

A = liczba zarejestrowanych użytkowników

B = liczba użytkowników pośrednich

C = całkowita liczba osób w populacji obsługiwanej

Przykład:

Populacja (C) = 12 000

Zarejestrowani użytkownicy (A) = 4 300

Użytkownicy pośredni (B) = 796

→ Wskaźnik dotarcia = 42,46%

Definicja nieużytkownika

Nieużytkownik biblioteki to osoba należąca do populacji obsługiwanej przez bibliotekę, która nie korzysta z jej usług ani bezpośrednio, ani pośrednio – w żadnej formie fizycznej ani cyfrowej.

Warunki:

- nie posiada karty bibliotecznej,
- nikt z jego otoczenia nie korzysta z biblioteki w jego imieniu,
- nie uczestniczy w wydarzeniach bibliotecznych,
- nie korzysta z zasobów online,
- nie identyfikuje się jako użytkownik biblioteki.

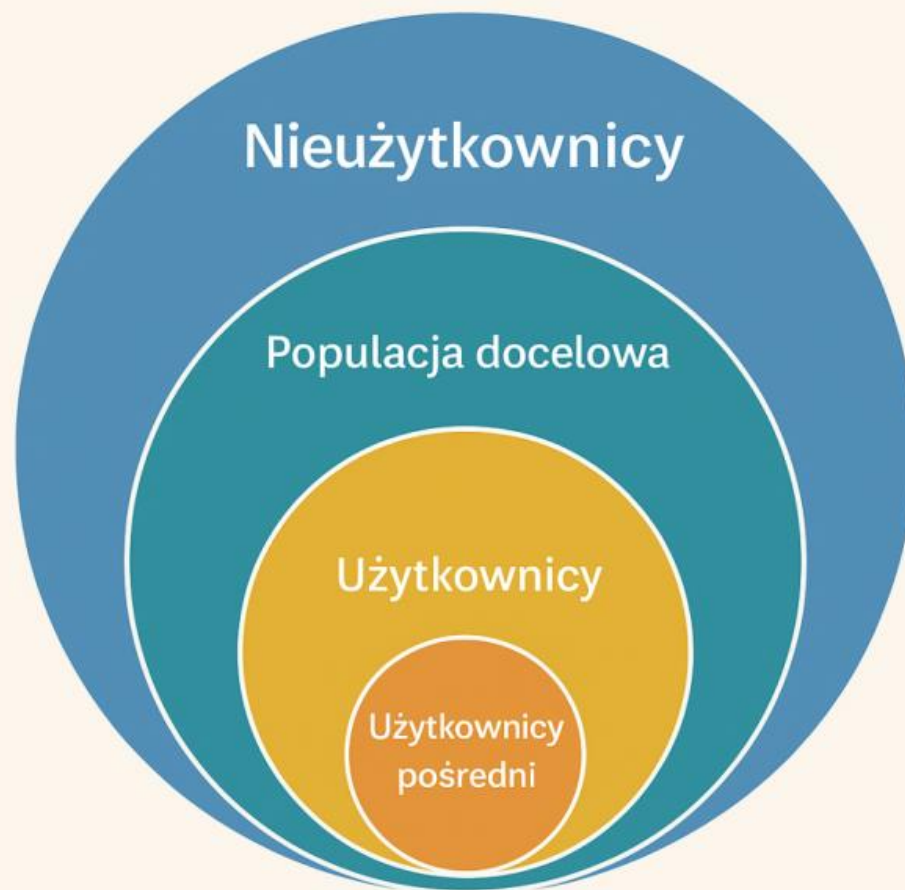
Wskaźniki + badania wpływu

- **Wskaźniki ilościowe** → mówią, *ile osób* korzysta
- **Badania wpływu** → pokazują, *co z tego wynika*
- **Wskaźniki ilościowe + badania wpływu**
→ pełny i wiarygodny obraz obecności biblioteki
- **Badania nad nieużytkownikami** → druga strona granicy obecności

Granica obecności

- Oddziela użytkowników od nieużytkowników
- Elastyczna, przesuwalna
- Wyznacza faktyczny zasięg biblioteki

Populacja obsługiwana

**Użytkownicy
zewnętrzni**

Granica obecności - podsumowanie

- Granica obecności = różnica między populacją obsługiwaną a faktycznymi użytkownikami
- Kategoria **analityczna, nie techniczna**
- Nie jest murem – jest **elastyczna i przesuwalna**
- Wzrost wskaźnika → granica się poszerza
(nowi odbiorcy „po stronie obecności”)
- Spadek → część populacji odpada, granica się kurczy
- **Pytanie kluczowe:** kto pozostaje poza biblioteką i dlaczego?
- Poszerzenia granicy:
 - **użytkownicy zewnątrzni** – spoza populacji obsługiwanej, potwierdzają atrakcyjność biblioteki
 - **użytkownicy pośredni** – niewidoczni w statystyce, korzystają dzięki użytkownikom bezpośrednim
 - **nieużytkownicy**

Dziękuję za uwagę